

Πολωνία. Μηνύματα αυτόνομης κοινωνίας

Το τέλος των μύθων

Τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν στην Πολωνία, τον Αύγουστο του 80, επί ένα μήνα και περισσότερο, ανάμεσα στους εργάτες, τους διανοούμενους και στο ΚΚ αυτής της χώρας, ανήκουν στους Πολωνούς. Ωστόσο το πνεύμα που τα εστήριξε από την πλευρά των πρωταίτιων και παράνομων πλέον από το καθεστώς Γιαρουζέλσκι πρωταγωνιστών εργατών της Αλληλεγγύης, είναι αδύνατον να περιοριστεί αποκλειστικά και μόνο στα σύνορα της χώρας.

Από τη σκοπιά αυτή το ενδιαφέρον μας σ' αυτό το μικρό κείμενο κινείται όχι τόσο προς τις συγκεκριμένες κατακτήσεις αυτού του αγωνιστικού πνεύματος, –τις οποίες δεν χάνουμε ούτε στιγμή από τα μάτια μας, σ' ότι αφορά τη σημασία και αξία τους– αλλά προς την διαύγαση της επισήμανσης του οριακού πολιτικού μηνύματος, που άλλοτε κρυμμένο και άλλοτε πρόδηλο και σχεδόν παντού διάχυτο στις κινητοποιήσεις των εργατών, δεν έπαψε ούτε στιγμή να πλανάται ως απειλή εναντίον της γραφειοκρατικής εξουσίας, στην οποιαδήποτε γεωγραφική της παρουσία και έκφραση.

Η εργατική αναταραχή του 80 στην Πολωνία, συγκρατημένη και αναίμακτη, δεν παύει γι' αυτό το λόγο να εντάσσεται στην παράδοση των εξεγέρσεων του 1956, 1968, 1970 και 1976. Επιπλέον με το δικό της τρόπο και σ' ένα άλλο επίπεδο διατύπωσε για άλλη μια φορά την ανάγκη και τη θέληση μιας κοινωνίας για ριζική κοινωνική απελευθέρωση των ανθρώπινων σχέσεων σε όλους τους τομείς. Όπως είναι γνωστό καμιά διεκδίκηση, κανένα αίτημα των εργατών, δεν παράβλεψε το συσχετισμό τους με την υφιστάμενη πολιτική δομή της εξουσίας. Κι ακριβώς σ' αυτό το πλαίσιο διαγράφεται στο διηνεκές το σχήμα της απειλής για τους διευθύνοντες. Οι στιγμές ήταν και είναι τόσο έντονα δραστηκές και αποκαλυπτικές, καθώς στην πράξη, από την πλευρά των εργατών, καταλύεται ο μύθος «αυτών που χτίζουν την ευτυχία τους» για να θυμηθούμε τα λόγια του Αντρέι Βάιντα, των εργατών που είναι αποφασισμένοι να αναλάβουν μόνοι τους και όπως αυτοί εννοούν αυτό το χτίσιμο. Ακόμα σε τέτοιες στιγμές

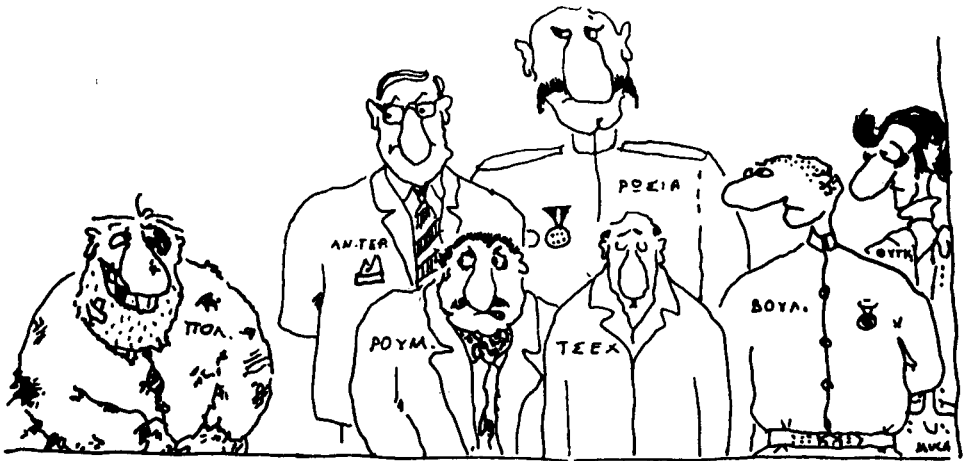
θεβαιώνεται η ιστορική πηγή της πρότασης: «Η απελευθέρωση της εργατικής τάξης είναι έργο της ίδιας της εργατικής τάξης» που τόσο την αποστρέφεται το διεθνές σεκρεταριάτο των «απελευθερωτών». Ωστόσο η ισχύς της κληροδοτημένης δομής της εξουσίας, είτε ως προς τη λεπτή και παιδαγωγική της όψη, είτε ως προς την όψη της απροκάλυπτης επιβολής δέχεται στην Πολωνία σήμερα, ένα αποφασιστικό πλήγμα. Ας εξηγηθούμε όμως πώς εμείς αντιλαμβανόμαστε αυτό το πλήγμα –λέξη αποστερημένη από κάθε ψυχολογική χροιά–, και ας δούμε αν η αναλογία των περιστάσεων επιτρέπει ένα συμπέρασμα όπως αυτό: ότι δηλαδή στην Πολωνία σήμερα δεν αμφισβητείται ο σοσιαλισμός, αλλά αυτό που συνολικά διακυβεύεται είναι το σύστημα του «υπαρκτού σοσιαλισμού» ως ο υπέρτατος βαθμός της γραφειοκρατικής κυριαρχίας και καταπίεσης.

Η Πολωνία είναι σήμερα ο αδύνατος κρίκος

Στην προκειμένη περίπτωση για να διευκολυνθούμε στη συζήτηση, θα λάβουμε υπόψη τρεις γενικές κατηγορίες αντιδράσεων, και θα σταθούμε εκεί όπου οι ερεθισμοί μας βοηθούν για την ανάπτυξη των δικών μας συλλογισμών.

Μια πρώτη κατηγορία η οποία συνοδεύεται από πλήθος δαιδαλώδεις υποδιαίρεσεις ανήκει σ' εκείνους οι οποίοι θέλοντας την επανάσταση εδώ και τώρα –διαχρονικά και αφηρημένα– χωρίς να έχουν τη συναίσθηση του πότε πράγματι είναι του παρόντος η στιγμή «εδώ και τώρα», (και εφόσον οι Πολωνοί εργάτες δεν έφτασαν ως το σημείο αυτό του πόθου τους, παρ' εκτός σε κάποιες μεταμφιέσεις και παραλλαγές του), φαίνεται να μην τους ενδιαφέρει καμιά άλλη ανάλυση για τα συμβαίνοντα. Από τούτη τη στάση ο τρόπος που σκεφτόμαστε εδώ δεν έχει να πάρει τίποτα, γι' αυτό ας πάμε στις επόμενες δύο κατηγορίες.

Η δεύτερη κατηγορία καλύπτει ένα ευρύτερο φάσμα αντιδράσεων το οποίο ξεκινάει από τους αισθηματίες για ένα σοσιαλισμό γενικά με δημοκρατικές διαδικασίες και ανθρώπινο πρόσωπο –υπόθεση χρονίως ακατάλυτη και μπερδεμένη– για να κα-

ταλήξει στους εύνομους και άτεγκτους οπαδούς και λάτρεις του σταλινισμού. Οι αντιδράσεις των τελευταίων θα συζητηθούν σ' ένα άλλο πλαίσιο όπως ταιριάζει πιο κάτω οι αντιδράσεις των πρώτων του τύπου «έστετε μας τι συμβαίνει στην Πολωνία» καθώς περιορίζονται στο να θέλουν να το πληροφορηθούν από τους σταλινικούς, μειώνουν τη σημασία τους και επιπλέον δηλώνουν τη δική τους πολιτική διχοστασία.

Η τρίτη κατηγορία αντιδράσεων η οποία και ενισχύει την άποψή μας σ' ότι αφορά την πρόκληση του πολιτικού μηνύματος που ξεπήδησε από τα γεγονότα της Πολωνίας, είναι αυτή που έρχεται να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα. Πράγματι είναι γεγονός, και δεν μπορεί αρχικά παρά να ξαφνιάσει η απροσδόκητη συνεπικουρία μεταξύ των ιθυνόντων Ανατολής και Δύσης μπροστά στα γεγονότα που προκάλεσαν οι Πολωνοί εργάτες. Και είναι αλήθεια ότι στάθηκαν η αιτία για την ίδρυση, έστω και μιας ολιγοήμερης παράξενης συμμαχίας, σ' ένα επίπεδο πολλαπλών ανησυχιών από τις οποίες είχε κυριευθεί Ανατολή και Δύση. Καθημερινά ο τύπος εκείνης ιδιαίτερα της πρώτης περιόδου μας πληροφορούσε για το «υψηλό αίσθημα ευθύνης» που συνείχε τους ηγέτες του κόσμου για την τύχη των εργατών και την έκβαση των κινητοποιήσεων. Από την πλευρά της Δύσης η ευθύνη αυτή μεταφράστηκε σ' ένα περίεργο φιλεργατισμό. Η σπασμωδικότητα βέβαια δεν έλειπε από τις ενέργειές της καθώς συστούσε ψυχραιμία άλλοτε στους απεργούς και άλλοτε στους ιθύνοντες. Ο συμπληρωματικός ρόλος του Κρεμλίνου ήταν κι αυτός παρών. Παρακολουθούσε με άγρυπνο και αυστηρό μάτι την ανταρσία μιας επαρχίας που βρίσκεται κάπου εκεί στην Ευρώπη. Αλλά πόσο παράδοξη ήταν αυτή η «ολιγόχρονη» συμμαχία και πόσο στα αλήθεια είναι ικανή να μας ξαφνιάσει; Τι είναι αυτό που την προκάλεσε σε μια τέτοια στιγμή και ποιες οι αιτιατές της αναλογίες; Υποβάλλουμε την ιδέα, καθόλου πρωτότυπη που υποστηρίζεται άλλωστε από παλιά ιστορικά παραδείγματα, ότι στην παραδοσιακή τους δομή οι εξουσίες που χώριζαν και χωρίζουν τις κοινωνίες ανάμεσα σε άρχοντες και αρχόμενους, ανάμεσα σε τάξεις εκμεταλλεύτριες και τάξεις εκμεταλλεζόμενες, ανάμεσα σε διευθύνοντες πολιτικούς και διευθυνόμενους πολίτες, ή ανάμεσα σε μια στενή «πολιτική» σφαίρα αφενός και στο υπόλοιπο της κοινωνίας αφετέρου, πάντα αυτές οι εξουσίες, παρά το αναμφισβήτητο των αντιθέσεων τους, σ' ότι αφορά την κάρπωση της μερίδας του λέοντος ήταν και εξακολουθούν να είναι σύμμαχοι ενδυνάμει.

Η ανάγκη τέτοιων συμμαχιών κάνει την εμφάνισή της, όταν από κάπου απειλείται η βαθύτερη σύσταση της εξουσίας ως καθεαυτής. Σε μια τέτοια περίπτωση οι ιδιαίτερότητες της τοπικής ενδυμασίας των κληροδοτημένων εξουσιών θα παραμεριστούν για να διαφυλαχθεί στο εσωτερικό η ομοιογένεια και το ενιαίο της δομής. Η αλληλεγγύη, η δική τους αλληλεγγύη είναι παρούσα.

Η πολιτική θέληση της εργατικής τάξης στην Πολωνία για αυτοοργάνωση της παραγωγής και πολιτική αυτονομία δημιουργεί ένα βαθύ ρήγμα σ' αυτή τη συνενοχή και σύμπραξη. Η συμμαχία η οποία εκφράζεται στο επίπεδο των αμοιβαίων ανησυχιών Ανατολής και Δύσης εξηγείται από το γεγονός ότι οι εργάτες στην Πολωνία έθεσαν κάτω από αμφισβήτηση το κοινό σκευοφυλάκιο αξιών από όπου αντλούν την ισχύ τους οι δύο δυνάμεις. Αμφισβητήθηκε στην Πολωνία η διαιώνιση της πολιτικής αλλοτρίωσης και κατά συνέπεια κάθε μορφή γενικευμένης αλλοτρίωσης.

Το οριακό πολιτικό μήνυμα των εργατών, η αυτοοργάνωση και αυτοθέσμιση της κοινωνίας, -ώθηση που οδηγεί μακριά και έξω από τον πατροπαράδοτο ετεροκαθορι-

σμό των κοινωνιών, είτε από τους πολιτικούς, είτε από τους θεωρητικούς, είτε από τους «επαγγελματίες επαναστάτες»– έθιξε και θίγει στην Πολωνία τη γραφειοκρατική κοινωνία στα θεμέλιά της. Γνώριμα λόγια του Λένιν από άλλες εποχές και σε άλλες περιστάσεις θα μπορούσαν να ξαναεπαναληφθούν. Ωστόσο είναι απαραίτητη μια αλλαγή στις λέξεις και τα νοήματα. Η Πολωνία στέκεται σήμερα το αδύνατο σημείο, ο αδύνατος κρίκος στην αλυσίδα των γραφειοκρατικών κοινωνιών.